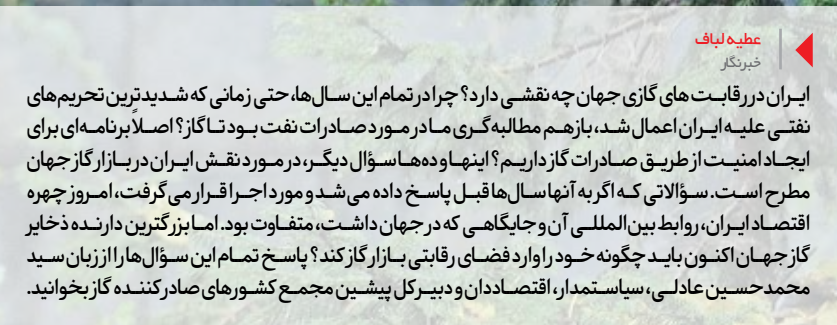

صفحه خوانی شطرنج گازی جهان در گفت‌وگو با محمد حسین عادل

ایران بامهره «گاز مایع» وارد بازی شود

عاطیه لیاف
فیدنگار

ایران در رقابت‌های گازی جهان چه نقشی دارد؟ چرا در تمام این سال‌ها، حتی زمانی که شدیدترین تحریم‌های نفتی علیه ایران اعمال شد، باز هم مطالبه‌گری مادر مورد صادرات نفت بود تا گاز؟ اصلاً برنامه‌ای برای ایجاد امنیت از طریق صادرات گاز داریم؟ اینها و ده‌ها سؤال دیگر، در مورد نقش ایران در بازار گاز جهان مطرح است. سؤالاتی که اگر به آنها سال‌ها قبیل پاسخ داده می‌شد و مورد اجرا قرار می‌گرفت، امروز چهره اقتصاد ایران، روابط بین‌المللی آن و جایگاهی که در جهان داشت، متفاوت بود. اما بزرگترین دارنده ذخایر گاز جهان اکنون باید چگونه خود را وارد فضای رقابتی بازار گاز کند؟ پاسخ تمام این سؤال‌ها را از زبان سید محمد حسین عادل، سیاستمدار، اقتصاددان و دبیر کل پیشین مجمع کشورهای صادرکننده گاز بخوانید.

■ سهم ایران از رقابت‌های گازی جهان چقدر است؟
طبق آمارهای جهانی ایران از بزرگترین دارندگان ذخایر گازی جهان است؛ ایران ۱۸ درصد ذخایر گازی جهان را در اختیار دارد. علاوه بر داشتن چنین ظرفیت بی‌همتایی، تولید گاز کشور نیز در رده سوم جهانی بعد از آمریکا و روسیه قرار دارد؛ ولی ایران جزو صادرکنندگان مطرح و عمده نیست. صادرات گاز کشور ما محدود به ترکیه و بسیار کم به ارمنستان و در حال حاضر به عراق است. این میزان صادرات گاز تأثیر چندانی بر بازار جهانی ندارد.

■ چه عاملی باعث شده که بزرگترین دارنده گاز طبیعی جهان، این چنین در رقابت‌های بین‌المللی کم‌تأثیر باشد؟
اینکه ما بزرگترین ذخایر جهان را داریم و تولیدکننده سوم هستیم، اما بازیگر اول بین‌المللی نیستیم؛ به چند عامل بستگی دارد.

عامل نخست اینکه ما رویکردمان سال‌های سال داخلی بوده است تا بین‌المللی. برای ایران مصرف گاز در بخش خانگی اهمیت سیاسی و منطقه‌ای ویژه داشته و همواره به دنبال این بوده‌ایم که شبکه گازرسانی در داخل کشور را گسترش دهیم و هر چه تولید می‌کنیم در داخل مصرف کنیم. این صرف بسیار بالای انرژی در کشور خود یکی از عوامل عدم توانایی برای صادرات است.

دومین دلیل هم تحریم و مسائل و تبعات ناشی از آن است. به این معنا که وقتی هم ما علاقه‌مند به صادرات بودیم، موانع خارجی اجازه توسعه صادرات را نداد. زمانی قرار بود برای متون کردن منابع انرژی اروپا ایران خط لوله‌ای را از طریق ترکیه به اروپا بکشد و گاز خود را صادر کند. این کار با ممانعت آمریکا روبه‌رو و بتدریج به دست فراموشی سپرده شد. سومین عامل این می‌توان عدم وجود اجبار برای صادرات برشمرده که همیشه با چالش‌های زیادی روبه‌رو بوده است. در کشور ما، سیاستون بخصوص در مجلس به مقوله گاز همواره نگاهی داخلی داشتند. زمانی هم که بحث صادرات مطرح می‌شد، فضا سازی علیه صادرات گاز شکل می‌گرفت و عده‌ای آن را خام‌فروشی می‌دانستند و می‌گفتند که باید آن را ابتدا تبدیل به فرآورده و سپس صادر کنیم.

آنها می‌گفتند گاز کشور را نفروشیم و به پتروشیمی بدهیم؛ اما از خود نمی‌پرسیدند چرا هیچ کشوری تمام گاز تولیدی خود را تبدیل به محصول پتروشیمی نمی‌کند. مثلاً نروژها هم، پتروشیمی دارند و هم صادرات گاز. روسیه و آمریکا نیز همین کار را می‌کنند. به هر دلیل مجموعه‌ای از شرایط باعث شده که رویکرد ما داخلی بماند و با وجود تولید فراتر از ۲۳۰ میلیارد مترمکعب در سال همچنان در داخل کار می‌کنیم؛ درحالی که در دنیا موضوع صادرات گاز به مرحله استراتژیک رسیده و همه با هم رقابت می‌کنند.

■ یعنی با محصولات پتروشیمی نمی‌توان این اهمیت استراتژیک را ایجاد کرد؟
پتروشیمی اگرچه مهم است، اما مانند گاز نیست. حضور کشورها در بازارهای

و هند از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. اهمیت استراتژیک ایجاد وابستگی این کشورها به انرژی آمریکا در درجه اول و بعد کاهش موازنه تجاری مهم است.

■ در بازار گاز چین وضعیت چگونه است؟ آمریکا و روسیه در این بازار با چه کشورهایی رقابت می‌کنند؟
بازار چین یکی از رشد یابنده‌ترین بازارهای گاز جهان است، زیرا چین سیاست ویژه‌ای را برای کاهش گازهای گلخانه‌ای و افزایش مصرف گاز طبیعی در پیش گرفته و در صدد است مصرف زغال سنگ خود را کاهش داده و گاز را جایگزین آن کند. برای محیط زیست و کاهش آلودگی برنامه‌های کلان زیادی دارد. رشد مصرف گاز در سال ۲۰۲۰ گرچه نسبت به سال ۲۰۱۹ کاهش می‌یابد ولی همچنان حدود ۸۰ درصد افزایشی است و به بیش از ۳۳۰ میلیارد متر مکعب در سال می‌رسد. تولید سالانه گاز در چین در همین سال در حدود ۱۸۷ میلیارد متر مکعب برآورد می‌شود و میزان واردات به حدود ۱۵۰ میلیارد متر مکعب می‌رسد که از این مقدار حدود ۹۵ میلیارد متر مکعب آن به صورت واردات از آن جی خواهد بود. کشورهای نروژ و هلند که دو کشور اروپایی هستند، صادرکنندگان گاز به اتحادیه اروپا نیز هستند. ولی علاوه بر روسیه، الجزایر یکی از صادرکنندگان سنتی به اروپا محسوب می‌شود. هم با خط لوله قطر یکی از صادرکنندگان ال‌ان‌جی است که سهم خود را بتدریج در بازار اروپا افزایش می‌دهد. خط لوله جدید بنام TAP (ترانس آدریاتیک پایپ لاین) گاز را از جمهوری آذربایجان به اروپا می‌آورد. خط لوله دیگری که این روزها دربراهش صحبت می‌شود، خط لوله مشترک بین اسرائیل و قبرس است که برای صادرات گاز از حوزه‌های کشف شده گازی در دریای سرزمینی به اروپا کشیده می‌شود. ولی همچنان رقابت اصلی بین روسیه و آمریکا برقرار است. خطوط لوله دیگر همه در رقابت با روسیه بوده و مورد حمایت آمریکا قرار می‌گیرد.

■ به طور مشخص، آمریکا به عنوان صادرکننده ال‌ان‌جی با چه کشورهایی رقابت دارد و کدام یک از آنها رقابت استراتژیک است؟
آمریکا با همه صادرکننده‌های بزرگ گاز جهان بر اساس منافع استراتژیک خود رقابت کرده یا با زور به دنبال تحمیل نظرات خود است. اول در اروپا که شرح آن داده شد. با وجودی که در ابتدا به‌خاطر هزینه حمل‌ال‌ان‌جی به اروپا قیمت آن سختی با قیمت گاز در اروپا رقابت می‌کرد، ولی در حال حاضر با پایین آمدن قیمت‌ها و موقعیت رقابت قرار دارد و برخی کشورهای اروپایی که روابط سردی با روسیه دارند مانند لهستان ترجیح داده‌اند از آمریکا ال‌ان‌جی خریداری کنند. به هر حال پای ال‌ان‌جی آمریکا به بازار اروپا باز شده است.

دومین بازار مهم برای آمریکا که اهمیت استراتژیک دارد بازار آسیای شرقی است. چین، هند، ژاپن و کره از بازارهای بسیار مهم هستند. در این بازار به طور سنتی تولیدکنندگان آسیایی نظیر مالزی و اندونزی و بعد قطر و در سال‌های اخیر استرالیا حضور دارند. روسیه نیز برای بازار چین اهمیت دارد.

قطر و استرالیا، دو صادرکننده بزرگ گاز هستند. آمریکا با هر دوی این صادرکنندگان در حال رقابت است تا سهم معتدنی از این بازارها را به دست آورد. این کشور در چند سال اخیر ال‌ان‌جی خود را به ژاپن، کره، چین و هند از طریق رقابت در بازار صادر کرده است ولی اخیراً با توجه به جنگ تجاری که ترامپ رئیس‌جمهوری فعلی آمریکا به راه انداخته و موضوع موازنه تجاری با کشورها را پیش کشیده است، برخی از این کشورها را مجبور کرده که بدون رعایت قوانین رقابت بازار از آمریکا ال‌ان‌جی خریداری نکنند. لذا همان‌طور که ملاحظه می‌کنید آمریکا با روسیه در آسیا برای بازار چین رقابت می‌کند. با استرالیا و قطر و مالزی نیز برای بازارهای ژاپن و کره و هند و چین رقابت می‌کند. برای آمریکا کشورهای آسیایی نظیر چین

درصد به ۱۷ درصد می‌رسد. اما سهم گاز از ۲۲ درصد کنونی به ۲۷ درصد افزایش می‌یابد. این رشد فزاینده به این خاطر است که گاز یک منبع انرژی پاک است.

■ پیشنهادتان برای حضور بزرگ‌ترین رقابت‌های استراتژیک چیست؟
به عقیده من ایران دارای موقعیتی است که از نظر ذخایر و موقعیت جغرافیایی اگر اجازه ظهور پیدا بکند بازی موجود را تغییر می‌دهد و به اصطلاح یک game changer می‌شود. امکانات و هوش و ذکاوت ایران چنان خواهد بود که نقش بزرگی در سطح جهانی هم در اروپا و شرق آسیا بخصوص در هند، چین و پاکستان ایفا کند.

اگر مسائل تحریم حل شود، نخست مناسب است که سه طرح ال‌ان‌جی سابق را که یکی از آنها باقی مانده است، احیا کنیم و در عین حال طرح‌های جدید ال‌ان‌جی را تعریف کنیم. باید بتوانیم ۵۰ میلیون تن در سال ال‌ان‌جی برای صادرات هدفگذاری کنیم.

■ تمرکز روی ال‌ان‌جی ایران را زودتر وارد رقابت جهانی خواهد کرد یا خط لوله؟
استفاده از ال‌ان‌جی مانند فروش نفت به صورت تک محموله‌ای است که در دشوارترین شرایط تاریخی کشور دولت موفق به انجام آن شده است؛ اگر چه از طریق رسمی و سنتی آن را انجام نمی‌دهد. ال‌ان‌جی هم انعطافی شبیه آن دارد که گاز به صورت مایع و روی کشتی می‌تواند به دنیا فرستاده شود.

در حال حاضر وضعیت کشور ما سببی. مرحله اول این خط لوله در ماه دسامبر گذشته آغاز به کار کرد. این خط لوله، یک پیوند استراتژیک بین روسیه و چین تلقی می‌شود. ظرفیت این خط لوله به حدود ۶۶ میلیارد متر مکعب صادرات در سال می‌رسد که ۳۸ میلیارد متر مکعب آن برای صادرات گاز به چین اختصاص دارد. البته روسیه مقداری ال‌ان‌جی (در حدود ۲ تن در سال) صادر کرده است. روسیه و چین در برابر آمریکا با غرب به نحوی خود را متحمس می‌دانند.

از طرف دیگر، آمریکا در حالی که صادرات محموله‌های کوچک ال‌ان‌جی به چین دارد ولی با تحریم چین و وضع تعرفه در حال وادار کردن چین برای خرید بیشتر انرژی از آمریکا است که درآس آن ال‌ان‌جی قرار دارد. در فاز اول توافق تجاری چین و آمریکا که باید بزودی عملیاتی شود چین تعهد داده است که حدود ۵۰ میلیارد دلار انرژی بیشتر از آمریکا خریداری کند. البته چین تعهدات دیگری برای خرید محصولات کشاورزی و صنعتی نیز داده است. معلوم نیست که این توافق چگونه می‌تواند عملی شود. البته چین در پاسخ به افزایش تعرفه‌ها بر محصولات چینی در آمریکا متقابلاً ۲۵ درصد تعرفه بر ال‌ان‌جی از آمریکا وضع کرده است که احتمالاً وضعیت رقابتی آمریکا در چین را در این خصوص تضعیف می‌کند. به هر حال آمریکا از یک طرف می‌خواهد موازنه تجاری خود را با چین کاهش دهد و از طرف دیگر می‌خواهد از نظر استراتژیک بر رشد چین کنترل داشته باشد، چون چین تنها کشور رقیب آمریکا در عرصه اقتصادی و سیاسی است.

■ با این اوصاف آیا می‌توان گفت که گاز جای‌نفت را در رقابت‌های استراتژیک گرفته‌است؟
گاز از یک منبع انرژی ساده در حال تبدیل شدن به یک منبع اصلی انرژی است و به همین دلیل اهمیت استراتژیک آن مدام در حال افزایش است؛ یعنی همان اتفاقی که برای نفت در دهه‌های اخیر افتاد

۱۱ نکته از مصاحبه

۱ ایران از بزرگترین دارندگان ذخایر گازی جهان است ولی جزو صادرکنندگان مطرح و عمده نیست

۲ حضور کشورها در بازارهای بین‌المللی انرژی، اهمیت استراتژیک و امنیت بین‌المللی برای آن کشورها به وجود می‌آورد

۳ مدتی است که جنگ گاز و رقابت استراتژیک بین بزرگترین صادرکنندگان گاز جهان شکل گرفته است

۴ آمریکا به طور آشکار از افزایش صادرات روسیه به اروپا خوشنود نیست و همواره در صدد برآمده است تا از آن جلوگیری کند

۵ آمریکا با همه صادرکننده‌های بزرگ گاز جهان بر اساس منافع استراتژیک خود رقابت کرده و یا با زور به دنبال تحمیل نظرات خود است

۶ گاز از یک منبع انرژی ساده در حال تبدیل شدن به یک منبع اصلی انرژی است و به همین دلیل اهمیت استراتژیک آن مدام در حال افزایش است؛ یعنی همان اتفاقی که برای نفت در دهه‌های اخیر افتاد

۷ ایران دارای موقعیتی است که از نظر ذخایر و موقعیت جغرافیایی اگر اجازه ظهور پیدا بکند بازی موجود را تغییر می‌دهد

۸ باید بتوانیم ۵۰ میلیون تن در سال ال‌ان‌جی برای صادرات هدف‌گذاری کنیم

۹ ما در رقابت‌های موجود کارمان سخت خواهد بود اما به نظر می‌رسد که ایران توانمند گرفتن سهم قابل توجهی از بازار را دارد

۱۰ اگر با دید کلان، از درجه منافع کلان مردم و کشور به گازرسانی نگاه می‌کردیم، دیگر نگاه ما به گاز فردی، قبیله‌ای و خرد نبود

۱۱ گاز در جهان فرصت محدودی برای ظهور دارد و اگر این فرصت از دست برود، معلوم نیست که میزان گازی که داریم، خریداری داشته باشد یا خیر